

“Курганы шмат нам гавораць”

Н. І. Куратнік,

настаўніца беларускай мовы і літаратуры
першай катэгорыі гімназіі № 2 г. Пінска

Тэма “Курганы шмат чаго нам гавораць...” (утупныя і арыенціровачныя заняткі па паэме Янкі Купалы “Курган”)

Мэты: узнавіць і пашырыць веды сямікласнікаў пра асобу Янкі Купалы як чалавека і пісьменніка, ствараць умовы для разумення школьнікамі ідэйна-мастацкага зместу паэмы “Курган”; спрыяць развіццю навыкаў асэнсаванага ўспрымання вучнямі паэтычнага твора эпічнага складу; развіваць уменне сямікласнікаў арыентавацца ў прачытаным творы, даваць абгрунтаваны адказы на пастаўленыя пытанні; выходзіць пачуццё павагі да мінулага, абудзіць цікавасць да творчай спадчыны паэта.

І нясе цераз вякі паэт
Матчына няскоранае слова...

С. Грахоўскі

Ход урока

I. Арганізацыйна-матывацыйны этап.

Настаўнік. Я рада вітаць вас на нашым сённяшнім уроку, на якім мы яшчэ раз зможам далучыцца да духоўнай спадчыны свайго народа, ушанаваць памяць выдатных сыноў Беларусі.

Беларуская зямля стала калыскай для многіх таленавітых паэтаў і пісьменнікаў, мастакоў і кампазітараў, вучоных і дзяржаўных дзеячаў, чыё жыццё з’яўляецца прыкладам бескарыснага служэння Бацькаўшчыне, імёны многіх сыноў беларускага народа вядомы сёння ва ўсім свеце. Асаблівая наша гордасць – наша літаратура, тая галіна духоўнай дзейнасці, у якой беларусы найбольш ярка праявілі сябе як нацыя.

Чытальнік.

Зямля Беларусі, зялёныя долины!

З крыніц тваіх чыстых пад шумнай вярбой

Зачэрпнулі думы Купала і Колас,

На кожнай сцяжынцы іх песня і голас

З тваёю журбою і ўцехай тваёй.

Пад гоманы бору, куванне зязюлі

Злажыў Багдановіч тут яркі вянок...

І поле, і пушчы, і рэкі тут чулі,

Як Цётка спявала, як марыў Бядуля,
Як слёзы рассыпаў Мацей Бурачок.

Настаўнік. Гонарам нацыі, сімвалам таленавітасці і неўміручасці беларускага народа сталі народныя песняры Янка Купала і Якуб Колас.

З вытокаў самабытных галасы

Зліваюцца ў адзін – народны голас:

Без Коласа ў Купалы менш красы,

А без Купалы пабяднее Колас. (Мікола Маляўка)

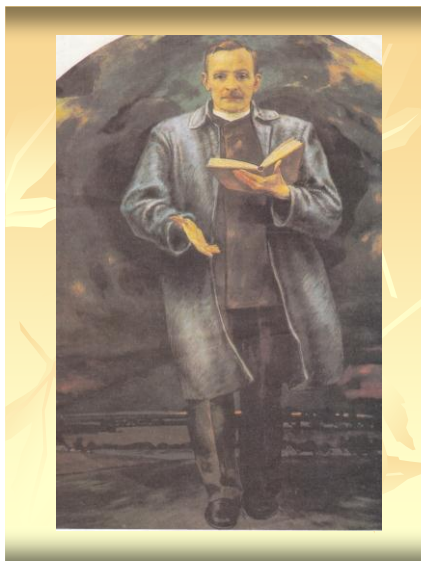
Гэтыя радкі беларускага паэта Міколы Маляўкі нагадваюць нам, што імёны класікаў беларускай літаратуры заўсёды побач. На мінулым уроку мы пазнаёміліся з творам Якуба Коласа, сённяшні ўрок адкрые нам старонкі творчасці Янкі Купалы.

II. Праверка дамашняга задання.

Выразнае чытанне вучнямі ўрыўка “У яго быў свет цікавы...” (З паэмы Якуба Коласа “Сымон-музыка”)

III. Тлумачэнне новага матэрыялу.

1. Стварэнне эмацыянальнага настрою.

Настаўнік чытае ўрыўкі з верша С. Грахоўскага “Ідзе Купала па зямлі” на фоне партрэта Янкі Купалы (аўтар М. А. Савіцкі)

Белаю чаромхавай завей
Зноў пялёсткі бераг замялі,
Зноў у полі жыта палавее,
І Купала ходзіць па зямлі.
Ходзіць па снягах і па расе,
Значуе ў полі або ў хаце, –
Ён такую спадчыну нясе
Што не можна ні згубіць, ні страціць...

Спадчына – адзіны завет,
Спадчына – усіх асноў аснова,
І нясе цераз вякі паэт
Матчына няскоранае слова...

- Які малюнак ўзнікалі ў вашым уяўленні падчас чытання верша?
- Што для вас значыць выраз “спадчына Янкі Купалы”?

2. Актualізацыя ведаў вучняў.

- Якія творы з яго літаратурнай спадчыны вы ведаеце?

(Настаўнік звяртае ўвагу вучняў да выставы кніг Я. Купалы).

гадамі гэта ўсмешка набыла глыбіню з адценнем суму, сталасці і адказнасці. Лоб у яго быў высокі. Твар адухоўлены, велічны. Кажуць, ён быў падобны да сваіх вершаў” (У. Ліпскі).

Настаўнік: Якім чалавекам, на ваш погляд, быў Янка Купала? (Адказы вучняў).

Другі вучань. “Паводле слоў яго сучаснікаў, ён быў маўклівы і задумены, душэўны і вясёлы. Любіў жарты і гумар. Умеў быць сур’ёзным і думкі ўмеў таіць у самім сабе. Інтэлігентны ва ўсім: у адзенні, гаворцы, паводзінах. Звонку спакойны, нават сарамлівы, вельмі сціплы. Глыбока ўражлівы. Любіў кнігі, музыку, тэатр. А найбольш любіў людзей: сустракацца з імі, весці размовы, слухаць іх. Быў чалавекам высакародным, вельмі сумленным, абаяльным, мудрым, даступным” (У. Ліпскі).

Настаўнік: Што новага пра Купала як пра чалавека, асобу вы даведаліся? (Адказы вучняў)

Настаўнік: Сённяшні ўрок стане яшчэ адным адкрыццём Янкі Купалы. Купалы-паэта, патрыёта і чалавека... Мы пазнаёмімся з яго паэмай “Курган”.

3. Уступныя заняткі.

Настаўнік. Паэма “Курган” была напісана ў 1910 годзе, калі паэт жыў у Пецярбурзе, які тады адыгрываў важную ролю ў адраджэнні беларускага нацыянальнага руху. Тут працавала беларускае выдавецтва “Загляне сонца і ў наша аконца”, дзейнічалі гурткі беларускай студэнцкай моладзі. Пецярбургскі перыяд (1909 – 1913) быў даволі плённым у творчым жыцці паэта. У гэты час выйшлі яго зборнікі “Гусяр”, “Шляхам жыцця”, паэмы “Адвечная песня”, “Сон на кургане”, былі напісаны камедыя “Паўлінка” і драма “Раскіданае гняздо”.

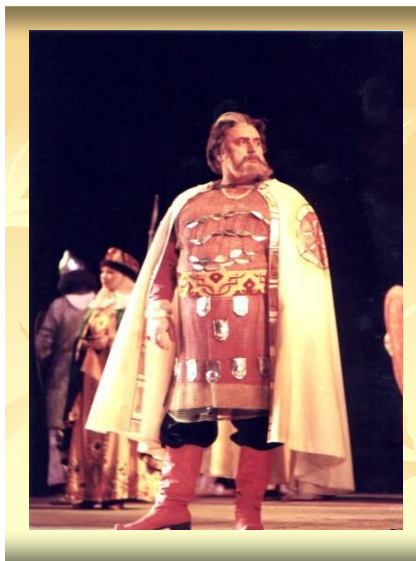
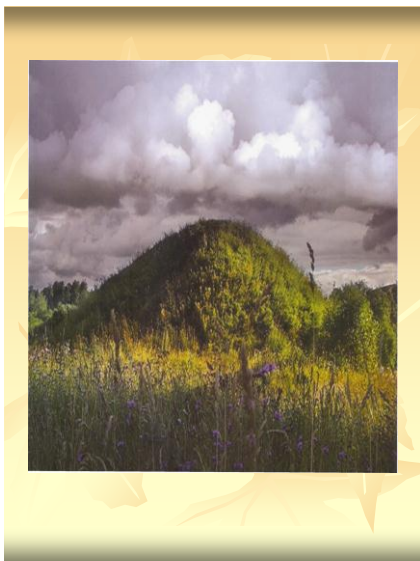
- Аб чым вам гаворыць назва паэмы “Курган”?

• Гістарычны каментарый

Першы вучань. Курганы – гэта земляныя насыпы над старажытнымі магіламі памерлых, дасягаюць у вышыню 1 – 2 м. На Беларусі яны з’явіліся на мяжы 3-га і 2-га тысячагоддзяў да нашай эры і былі вядомы пераважна на Падняпроўі і Палессі. Паводле дахрысціянскіх вераванняў, курганы былі дамамі памерлых, таму нябожчыкам “на той свет” ставілі посуд з рытуальнай ежай, клалі прылады працы і зброю. З умацаваннем хрысціянства звычай насыпання курганоў паступова знікае.

Другі вучань. У народзе курганы часцей называюць капцамі або валатоўкамі. Часам іх памылкова лічаць татарскімі, французскімі або шведскімі магіламі. Шмат якія паданні гавораць, што ў курганах схаваны скарбы, але гэта не адпавядае сапраўднасці. Кургановых могільнікаў на Беларусі больш за 6 тысяч. Яны – неацэнныя помнікі археалогіі і таму ахоўваюцца дзяржавай, іх разбурэнне караецца законам.

Лексічны каментарый (на фоне фотаздымкаў)

Курган – высокі старадаўні магільны насып.

Князь – тытул у феадальнай Расіі, які перадаваўся ў спадчыну.

Гусляр – музыка, які іграе на гуслях, а таксама пясняр, які спявае пад звон гусяляў.

Чытанне паэмы настаўнікам (12 мінут)

IV. Арыенціровачныя заняткі, работа па засваенні зместу паэмы.

1. Якое ўражанне на вас зрабіў твор? Якія яго эпізоды вас найбольш усхвалявалі?

2. Пра падзеі якога часу расказвае Янка Купала ў паэме?

Кадраплан, работа ў групах. Узнавіце паслядоўнасць падзей, апісаных у паэме.

1. *“Загадаў ён пазваць гусляра-старыну”.*
2. *“Выбачай, калі спеў мо няўмела”.*
3. *“І заплакалі струны жывыя”.*
4. *“Князь ў хораме жыў”.*
5. *“Прывяла гусляра з яго ніўных сяліб
Дворня князева ў хорам багаты”.*
6. *“Ўдзірванелы курган векавечны”.*
7. *“Кажуць людзі: ў год раз ночкай з гусямі дзед
З кургана, як снег, белы выходзе”.*
8. *“Падхапілі, ўзялі гусляра-старыка”.*
9. *“Ўзяці старца і гуслі жыўцом у зямлю!”*

(свае варыянты вучні звяраюць з правільным адказам).

3. Як у творы апісваецца хорам князя і вёска, дзе жылі сяляне? Які мастацкі прыём выкарыстоўвае аўтар?

4. Што гаварылася ў народзе пра талент гусляра? Зачытайце адпаведныя радкі.

5. Як у творы апісваецца знешнасць гусяра? Якія рысы характару выяўляюцца ў яго знешнім выглядзе? Знайдзіце і зачытайце адпаведныя радкі.

6. Выкарыстоўваючы прыём вуснага славеснага малявання, апішыце партрэт гусяра.

7. Паглядзіце на партрэт гусяра, змешчаны ў падручніку. Якім яго паказаў мастак В.П. Шаранговіч? Ці адпавядае гэты партрэт вашаму бачанню героя?

8. Ілюстрацыяй да якога эпізода з'яўляецца карціна В. П. Шаранговіча? Знайдзіце ў паэме і зачытайце адпаведныя радкі.

9. Аб чым раскажаў гусяр у сваёй песні?

10. Як песню-праўду ўспрынялі князь і яго госці?

11. Якое пакаранне чакала непакорнага гусяра?

12. Якая памяць пра непакорнага песняра захавалася ў народзе?

12. Як вы лічыце, ці актульна сёння паэма, якая створана каля 100 гадоў назад? Сваю думку абгрунтуйце.

V. Рэфлексія.

Увага вучняў звяртаецца на эпіграф, запісаны на дошцы:

І нясе цераз вякі паэт

Матчына няскоранае слова...

*Падумайце, якія словы ў эпіграфе пераклікаюцца з ідэяй, галоўнай думкай паэмы “Курган”? (Няскоранае слова)

* Як вы разумееце значэнне гэтых слоў?

Складаем сінквейн “Паэма “Курган” на прапанаванай схеме:

1. Назоўнік.
2. Два прыметнікі.
3. Тры дзеясловы.
4. Выраз з чатырох слоў.
5. Падагульненне (адно слова).

Паэма “Курган” (узор адказу)

Праўда

Велічная, трагічная

Захапляе, уражвае, вучыць

Сапраўднае мастацтва заўсёды неўміручае

Памяць

VI. Падвядзенне вынікаў урока, выстаўленне адзнак.

VII. Дамашняе заданне.

Перачытаць паэму “Курган”.

Праблемнае пытанне для разважання і абмеркавання на наступным уроку: загадаўшы забіць гусяра, князь праявіў сваю сілу ці слабасць? Абгрунтуйце свой адказ.